

## هفتاد سال انجمن فیزیک ایران، هفتاد سال ثبوتی

برای ما افتخار نیست که در نجف بمانی و به مقامی برسی؛ افتخار آن است که به ایران بیایی و خدمت کنی و این مردم فقیر و بیچاره بتوانند از وجودت استفاده کنند.

خیری خانم، خواهر سید ابوالحسن طالقانی  
در نامه‌ای به برادرش به هنگام استبداد صغیر

هفتاد سال پیش، در سال ۱۳۱۱/۱۹۳۲، هنگامی که دنیای فیزیک در ابتدای دو انقلاب علمی بزرگ نسیت و کوانتوم بود، انجمن فیزیک ایران را مرحوم حسابی با تنی چند از دانشجویان خودش بنیان گذاشت. این انجمن گرچه فعالیت چندانی نداشت، اما تأسیس آن بیانگر اهمیتی است که بنیان‌گذاران آن برای نقش تشکل‌های علمی قائل بودند. با این تأسیس مفهوم نوین فیزیک، در مقابل طبیعیات ارسطویی، در ایران شکل گرفت. نسل کنونی دانشجویی ما با مفهوم طبیعیات دیگر آشنا نیست و طبیعی است که نداند ورود این مفهوم تا چه اندازه با سختی‌ها و مجاهدت‌ها

همراه بوده است. به این ترتیب با تأسیس انجمن (اول)، علم فیزیک به معنی نیوتونی‌اش، در تقابل با فیزیک (طبیعیات) ارسطویی، به همراه مفهوم آزمایش و آزمایشگاه به ایران وارد شد؛ هنوز تا ورود نسیت و کوانتوم، تا ورود مشی علمی نوین، تا حضور در صحنه بین‌المللی علم راهی طولانی در پیش بود. فیزیک تنها "نقل" می‌شد، آن هم تنها بخشی از فیزیک کلاسیک. توان بازگیری در سطح بین‌الملل وجود نداشت.

استاد یوسف ثبوتی همزمان با تأسیس انجمن فیزیک زاده شد. ثبوتی که امسال انجمن فیزیک ایران (انجمن سوم) هفتادمین سال تولدش را جشن می‌گیرد، شاخصی است در دوران گذار از فیزیک نقلی به فیزیک جهانی. با ثبوتی فیزیک کوانتومی هم با چهل سال تأخیر رسماً به دانشگاه‌های ماراه یافت. ثبوتی نقل فیزیک نمی‌کرد. ثبوتی فیزیک، به معنای جهانی آن را انجام می‌داد. نمونه استاد پژوهشگر که می‌توانست در هر کجای دیگر دنیا باشد. اما پذیرفت در ایران بماند، و پذیرفت حتی از تهران برود، و به این "مردم" خدمت کند و از خدمت لذت ببرد. دوران شکوفایی و اثرگذاری وی همراه است با پیدایش پدیده فرار مغزها از ایران. ثبوتی نمونه‌ای است از ایرانیانی که در معرض فرار هستند، اما بی‌ناز و توقع کام، قرار را ترجیح می‌دهند. پس او هم شاخص است در دوران گذار از نقل به جهانی بودن و بازیگری و هم شاخص در قرار مغزها. کشور ما به هر دوی این نوع شخصیت‌ها نیاز مبرم دارد، و ثبوتی بی‌شک این نیاز را برآورده است و شایسته قدردانی است. اگر تنها اثر وی تأسیس و راه‌اندازی مرکز تحصیلات تکمیلی در علوم پایه در گاوهرزنگ زنجان هم باشد باز هم باید دست وی را بوسید. ده سال پیش کسی تصور نمی‌کرد زنجان قطب علوم پایه ایران بشود؛ امروز چنین است. گاوهرزنگ

زنجان قرارگاهی شده است برای مغزهای جوان ایرانی که مانند معلم ارشدشان قرار را بر فرار ترجیح داده‌اند. ما همزمان با جشن هفتادسالگی انجمن فیزیک ایران، و هفتاد سالگی ثبوتی، شروع دوران جدید بازیگری فیزیک ایران در صحنه جهانی را جشن می‌گیریم: در ده سال گذشته فیزیک ایران بالاترین آهنگ رشد ارجاعات به مقالات خود را در دنیا داشته است. جامعه فیزیک ایران اکنون بالغ شده است و انجمن فیزیک ایران که تبلور ساختار یافته آن است جایگاه قطعی خود را در جامعه پیدا کرده است. بزرگ‌ترین هدیه تولد به استاد ثبوتی، که از بنیانگذاران انجمن دوم و سوم نیز هستند، حفظ پویایی جامعه فیزیک ایران و افزایش توانمندی‌های علمی و خدماتی آن است. در حفظ و افزایش دستاوردهای جامعه فیزیک ایران بکوشیم و در دوران توسعه علمی کشور نقشی در خور کشور کهنسال‌مان و در خور بزرگانی چون ثبوتی ایفا کنیم.

رضا منصوری

## دوساعت با استاد

نوزدهم مرداد ۱۳۸۱

دفتر مرکز تحصیلات تکمیلی زنجان در تهران

به من گفته‌اند با شما صحبت کنم، اما نگفته‌اند چه صحبتی - بنابراین گمان می‌کنم مأموریتم صرفاً این باشد که به هر بهانه‌ای که شده شما را سر حرف بیاورم. مصاحبه علمی با شما بضاعتی می‌خواهد که ندارم، فقط سعی می‌کنم چیزهایی مطرح کنم که خیلی بی‌ربط نباشد. دیگر اینکه - با اجازه‌تان - غرضم این است که این گفت‌وگو زیاد "فرمال" و شبیه به مصاحبه‌های مرسوم با "بزرگان علم و ادب" از کار در نیاید. به همین مناسبت باید توضیح بدهم که اگر استاد خطابتان می‌کنم - عنوانی که در مصاحبه‌های مرسوم به تعارف هم به کار می‌رود - نه حتی برای رعایت شأن و مرتبه دانشگاهی شما بلکه به این خاطر است که روزگاری در شیراز در کلاس درستان نشسته‌ام. پس خواهش می‌کنم پراکندگی موضوعات و صراحت بعضی از سؤالات این شاگردتان را به بزرگواری خودتان ببخشید.

بفرمایید.